

**Pío
Baroja**

**Caesar
of
niets**

Roman

Uit het Spaans vertaald met nawoord
door Frans Oosterholt

Eerste druk
2013

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

De uitgever ontving voor deze uitgave
een Schwob-bijdrage van het
Nederlands Letterenfonds.

De vertaler ontving voor deze
vertaling een werkbeurs van het
Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel:

César o nada

©2013 Heirs of Pío Baroja

Nederlandse vertaling en nawoord:

©2013 Frans Oosterholt /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

This book was negotiated through

Ute Körner Literary Agent s.l.,

Barcelona – www.uklitag.com and

Marianne Schönbach Literary Agency

Illustratie omslag:

Gravure door Ricardo Baroja

ISBN 9789491495380

NUGI 302

www.mkw-uitgevers.nl

VOORWOORD

DE SCHRIJVER DENKT NA OVER HET KARAKTER VAN ZIJN HELD

Schier transcendentale uitweidingen

Het individuele is de enige realiteit in de natuur en in het leven.

De soort, de stam, het ras, bestaan in wezen niet; het zijn abstracties, manieren om de dingen te benoemen, hulpmiddelen van de wetenschap, nuttige syntheses, maar niet volkomen exact. Met deze hulpmiddelen denken we na en vergelijken we; deze hulpmiddelen zijn voor ons een maatstaf, maar buiten ons bestaan ze niet werkelijk.

Alleen het individu bestaat uit zichzelf voor zichzelf. Ik leef; dat is het enige wat de mens kan vaststellen.

Het rangschikken in onderscheidende klassen is zoiets als een raamwerk dat een tekenaar voor een figuur plaatst om het beter te kunnen afbeelden. De ruitjesstructuur binnen het raamwerk verdeelt de tekening in vlakken; deze verdeling bestaat evenwel niet in de werkelijkheid, maar alleen in het gezichtsveld van de tekenaar.

Wat de mens betreft, en ook wat de natuur betreft, is er alleen het individu. Het individuele is het enige wat er bestaat in het leven en in de geest.

Het individuele is niet in te delen in groepen. Het individuele past onmogelijk in zijn volle omvang in een hokje, en al helemaal niet als dit hokje is gebaseerd op een ethisch principe. De ethiek is een slechte kleermaker als het erom gaat het vlees van de werkelijkheid te kleden.

De ideeën van het goede, het logische, het rechtvaardige,

het consistente, zijn te algemeen om in zuivere vorm voor te komen in de natuur.

Het individu is niet logisch, goed of rechtvaardig; het is niet meer dan het is, om wille van de fataliteit van de gebeurtenissen, de invloed van de afwijking van de aardas, of van welk ander amusant verschijnsel dan ook. Al het individuele manifesteert zich altijd gemengd, met perspectivische absurditeiten en pittoreske contradicties, absurditeiten en contradicties die ons verrassen omdat we proberen individuen te onderwerpen aan principes die niet de zijne zijn.

Als we veren en een ring in de neus zouden dragen in plaats van een stropdas en een bolhoed, zouden onze morele noties heel anders zijn.

De hedendaagse mens heeft zich afgekeerd van de natuur en van de neusringen en leeft in een artificiële morele harmonie die louter bestaat in de verbeelding van de bespottelijke priesters van het optimisme die preken vanaf de kolommen van de kranten. Deze denkbeeldige harmonie voedt de afkeer van de contradicties, de incongruenties van het individuele; op z'n minst draagt ze eraan bij dat ze niet begrepen worden.

Alleen als de individuele disharmonie verdwijnt, als het zijn attributen van uitzonderlijk wezen verliest, als de mal slijt en normaliseert en een algemeen karakter verkrijgt, spreekt de meerderheid haar waardering erover uit.

Het is logisch; vaagheid sympathiseert met vaagheid; gewooneheid en algemeenheid identificeren zich onvermijdelijk met algemeenheid en gewooneheid.

Uit het oogpunt van de mens zou een samenleving volmaakt zijn als ze de algemene belangen zou weten te verdedigen en tegelijk het individuele zou begrijpen; als ze het individu de voordelen zou bieden van gemeenschappelijke arbeid en totale vrijheid; als ze zijn arbeid zou vermenigvuldigen en hem zou toestaan zich af te zonderen. Dat zou rechtvaardig en goed zijn.

Onze samenleving weet geen van deze twee dingen te doen; ze verdedigt het particuliere tegen het algemene omdat ze onrecht en bevoordeling als een normale praktijk beschouwt; ze begrijpt het individuele niet omdat het individuele gepaard gaat met oorspronkelijkheid, en oorspronkelijkheid is altijd een subversief en revolutionair element.

Een gesofistikeerde democratie zou er een zijn die de toevalligheden rondom de geboorte niet in aanmerking neemt, die de middelen om vooruit te komen en te leren en zelfs de bestaansmiddelen zo eerlijk mogelijk verdeelt, en die ieders intelligentie, wil en geweten vrij laat zodat die zich van elkaar kunnen onderscheiden. De moderne democratie heeft daarentegen de neiging om de geesten te nivelleren en te verhinderen dat talent de overhand krijgt door alles te smoren in alledaagsheid. Maar ze behartigt wel de belangen van de een ten nadele van de ander.

Een groot deel van de collectieve afkeer van het individuele komt voort uit angst. Vooral in onze zuidelijke landen. De sterke individualiteiten zijn er onstuimig en rumoerig. De kudden van de bovenlaag willen evenals die van de onderlaag niet dat het zaad van de Caesars en de Bonapartes ontkiemt op onze bodem. Deze kudden streven naar geestelijke nivellering; de enige verschillen die ze accepteren zijn een gekleurde knoop op de revers en een titel op het visitekaartje. Dit is de aspiratie van de waarlijk sociale lieden; de overige verschillen, zoals moed, daadkracht, rechtschapenheid, zijn voor de nivellerende democraten onbetamelijkheden van de natuur.

Spanje heeft nooit een volwaardig sociaal milieu gehad, en naarmate er meer energieke en ondernemende mannen zijn opgestaan, is het zich mislukt gaan voelen in zijn eruptieve ambities en wil het wedijveren met de andere landen in de hang naar alledaagsheid en orde en de aversie tegen het individuele.

In Spanje, waar het individu en alleen het individu alles

was, worden de collectieve aspiraties van de andere volken aanvaard als onbetwistbare dogma's. Zo langzamerhand biedt ons land een schitterende toekomst aan degene die algemene ideeën en gevoelens weet te verheerlijken, hoewel deze ideeën en gevoelens indruisen tegen onze volksaard.

Het zou vast een jammerlijke farce zijn om te protesteren tegen de burgerlijk democratische tendens van tegenwoordig; wat er is, is er omdat het moet en omdat het pertinent en actueel is, en het is zonder twijfel infantiel om te ageren tegen de feiten.

Ik wijs alleen maar op deze kenmerken van de tegenwoordige tijd, en ik signaleer ze om het voorwoord te rechtvaardigen dat ik geschreven heb; al met al weet ik niet of het mijn boek duidelijker of duisterder zal maken...

Broer en zus

Jaren geleden was ik arts in een Baskisch dorpje, Cestona. Als ik de ronde deed in de buurtschappen kwam ik in de zomer soms wandelaars tegen die er slecht uitzagen, leverpatiënten die kuurden in een nabijgelegen badplaats.

Deze mensen met hun leren gezichten wekten mijn nieuwsgierigheid noch mijn sympathie op. Gezond of ziek, een burgerlijke handelaar of bediende staat me tegen. Ik groette deze hepatische typen kortaf en reed verder op mijn oude knol.

Op een middag zat ik op een heuvel, op een open plek tussen grote beuken, toen er een paar vreemdelingen afkwamen op de plek waar ik zat. Ze hadden niet de olijkleurige en akelige teint van de badgasten; hij was een magere jongeman, gladgeschoren, ernstig, zwijgzaam; zij, een blonde, beeldschone vrouw.

Ze was in het wit gekleed en droeg een strooien hoed

met grote bloemen; ze was elegant en innemend, ze had blauwe ogen, van een heel donker blauw, en haar haren waren rossig blond.

Ik nam aan dat het een jong echtpaar was; maar hij leek te onverschillig om de echtgenoot van zo'n knappe vrouw te zijn. Ze waren in ieder geval niet jonggehuwd.

Hij groette me en zei toen tegen zijn metgezel:

'Zullen we hier gaan zitten?'

'Goed.'

'Bent u op reis?' vroeg hij me, toen hij mijn paard had opgemerkt, dat ik had vastgebonden aan een paar struiken.

'Ja. Ik kom net terug van huisbezoek.'

'O! Bent u de dokter van dit dorp?'

'Ja.'

'En woont u hier, in Cestona?'

'Ja, ik woon hier.'

'Alleen?'

'Helemaal alleen.'

'In een pension?'

'Nee; in dat huis aan de straatweg. Het is hiervandaan te zien.'

'Het zal niet meevallen om tussen al die kwezels te leven!' riep hij uit.

'Hoezo?' vroeg zij. 'Meneer denkt daar wellicht heel anders over dan jij.'

'Ik geloof dat ik er hetzelfde over denk. En ik vind dat u gelijk heeft: het valt niet mee om hier te leven.'

'Er valt natuurlijk met niemand te praten!'

'Met helemaal niemand. Er is in het hele dorp geen liberaal te vinden, moet u weten; er zijn alleen maar carlisten en fundamentalisten.'

'En wat heeft dat met leven te maken?' vroeg zij spottend.

Die vrouw was verrukkelijk; ik keek haar een beetje verbaasd aan, zo chic en charmant als ze was, en zij stelde me

enige vragen over mijn leven en mijn ideeën op een licht ironische toon.

Ik probeerde aan te tonen dat ik niet bepaald een boerenpummel was en sprak over de dingen die je in zo'n dorp kon doen, waarbij ik utopische plannen ontvouwde die ik verdedigde met meer vuur dan je zou verwachten tegenover een paar onbekenden. De spottende glimlach van de onbekende vrouw wond me op en spoorde me aan tot praten.

'U zou moeten zien hoe dit soort dorpjes er zouden uitzien,' zei ik en ik wees naar Cestona, 'met een humaan klimaat en bovenal zonder dogmatisme. Elke pachter zou gedurende zijn leven heer en meester van zijn boerderij kunnen zijn. Er is hier landbouwgrond waarop twee keer geoogst kan worden, er zijn bossen, bergen en er is een medicinale bron. De opbrengst van het land zou helemaal naar de inwoners van Cestona kunnen gaan, de bossen zouden gebruikt kunnen worden voor de bouw van huizen en voor brandstof, en dan zijn er nog de inkomsten van het kuuroord.'

'En wie zorgt er voor de verdeling van de opbrengsten van die patriarchale republiek? De gemeente?' vroeg hij.

'Natuurlijk,' zei ik. 'De gemeente kan het land verdelen, wegen aanleggen, zich ontdoen van onnodige tussenpersonen; voor de vreemdelingen kunnen er schone en goedkope hotels komen, met een mooi rendement.'

'Dus u bent tegen het erfrecht, dokter?'

'Het erfrecht? Wat je zelf maakt mag je nalaten, vind ik. Een schilderij, een boek, iets wat je met je eigen handen gemaakt hebt; maar een stuk land of een berg niet.'

'Ja; het bezit van land is absurd,' mompelde hij. 'Het enige probleem met dat plan van u,' voegde hij eraan toe, 'is dat er uit alle arme uithoeken mensen zouden toestromen naar deze ideale dorpen, die uit hun voegen zouden barsten.'

'Dan moet het recht op burgerschap worden beperkt.'

‘En dat lijkt me onrechtvaardig. Het land zou van iedereen moeten zijn.’

‘Ja, dat is waar.’

‘En waar blijft de godsdienst? Nergens. Zoals bij de beesten,’ merkte zij ironisch op.

‘Zoals bij de beesten en bij sommige beroemde filosofen, lieve zus,’ reageerde hij. ‘In de bocht van een straatweg, tussen het loof, zetten we een marmeren standbeeld versierd met bloemen. Vindt u niet, dokter?’

‘Dat lijkt me prima.’

‘Ik zou het vooral heel prettig vinden om even niet aan dood en pijn te denken,’ verzekerde hij; ‘dat je niet de hele dag de klokken hoort luiden. Ik vind zelfs dat het principe van de naastenliefde moet worden afgeschaft. De Staat of de gemeente belasten met de zorg voor zieken en kreupelen en de mensen de illusie gunnen dat ze een gezond leven leiden in een gezonde wereld.’

‘Ai, wat een akelige ideeën heb je toch!’ riep zij uit.

‘Ja, dat gaat wel wat ver,’ zei ik.

We liepen naar het dorp over een verzakt pad vol stenen. Het begon donker te worden; zilveren weerkaatsingen deden de rivier glinsteren en de padden verbraken de stilte van de schemering met de galmende en fluwelen klank uit hun kelen.

Toen we aankwamen bij de straatweg, namen we afscheid; zij namen de postkoets, die op dat moment langskwam op weg naar het kuuroord, en ik stapte op mijn knol.

In mijn tuin

Ik kwam te weten dat deze broer en zus César en Laura heetten, dat zij in Italië woonde en getrouwd was.

Een paar dagen later klopten ze bij mij thuis aan. Ik liet ze binnen, liet ze mijn tuin zien en nam ze mee naar een

verwaarloosd preecl, gemaakt van palen, aan de oever van de rivier.

Laura liep wat rond door een appelboomgaard, plukte een stuk of wat appels, en daarna ging ze, geholpen door haar broer en door mij, op een boomstam zitten die over de rivier boog, om te kijken naar het water.

Terwijl zij zo voor zich uit zat te staren, begon haar broer César te praten. Hij sprak zonder omwegen over zijn familie, zijn leven, zijn ideeën en zijn politieke projecten. Hij sprak vlot en vastberaden; maar hij keek uit zijn ogen als iemand die ergens bang voor is.

‘Ik verbeeld me,’ zei hij, ‘dat ik weet wat er in Spanje moet gebeuren. Ik zal een instrument zijn. Ik bereid me daarop voor. Ideeën, gewoonten, interesses, ik wil ze in het leven roepen voor de rol die ik ga spelen.’

‘Jij kent Spanje niet,’ zei Laura. ‘Het leven is heel hard.’

‘Dat weet ik wel. Er is hier geen sociaal milieu, er ligt hier niets vast; daarom is het hier gemakkelijker om jezelf te vormen.’

‘Ja, maar dat vereist hulp.’

‘O, maar die zal ik wel vinden!’

‘Waar?’

‘Ik denk dat de mensen van de kerk die ik in Rome heb leren kennen me wel zullen helpen.’

‘Maar jij bent niet klerikaal.’

‘Nee.’

‘En wil je je leven beginnen met bedrog?’

‘Ik heb mijn middelen niet voor het uitkiezen. Zo is de politiek: iets doen met niets, veel doen met iets, een kasteel bouwen op een zandkorrel.’

‘En wil je zo van start gaan, met al je morele principes?’

‘Wie zegt dat het aangrijpen van alle middelen niet moreel is?’

‘Ik zou niet weten hoe dat kan,’ zei Laura.

‘Ik wel,’ reageerde haar broer. ‘Wat is tegenwoordig de

individuele moraal? Bijna niets. Die bestaat bijna niet. De individuele moraal kan alleen collectief worden door verleiding, door ophitsing. En omdat dat tegenwoordig niet gebeurt, heeft ieder zijn eigen moraal; maar we hebben nog geen wetenschappelijke moraal ontwikkeld. Jaren geleden vervingen illustere lieden de moraal van de zonde door de categorische imperatief; maar de categorische imperatief is een stoïcijnse moraal, een moraal van wijze mannen, die te weinig gevoelswaarde heeft om populair te worden.

‘Ik begrijp dat soort dingen niet,’ zei zij onverschillig.

‘De dokter begrijpt me wel, of niet?’ vroeg hij.

‘Ja, ik denk van wel.’

‘Voor mij,’ ging César voort, ‘bestaat de individuele moraal in de aanpassing van het leven aan een gedachte, aan een vooropgezet plan. De man die zich voorneemt een man van de wetenschap te worden en die alles op alles zet om dat te worden, is een moreel man, al steelt hij en is hij een schurk in andere opzichten.’

‘Dus,’ betoogde ik, ‘voor u is de moraal kracht, vasthoudendheid; het immorele, zwakte en lafheid.’

‘Ja, daar komt het op neer. De man die in staat is te voelen dat hij een instrument van een idee is, die vind ik moreel. Bismarck bijvoorbeeld was een moreel man.’

‘Dat is een energiek gezichtspunt,’ zei ik.

‘Dat u niet deelt, zo te zien,’ riep hij uit.

‘Vandaag de dag niet. Voor mij heeft de idee van de moraal meer te maken met het concept van mededogen dan met het concept van kracht; maar ik begrijp dat mededogen destructief is.’

‘Ik denk dat César en u,’ kwam Laura tussenbeide, ‘de dingen zo graag helder willen zien, dat ze nog duisterder worden dan voor gewone mensen. Voor mij is het heel eenvoudig: ik noem elke persoon die goed doet moreel, en iemand die slechte dingen doet is daarentegen immoreel, en die persoon moet gestraft worden.’

‘Maar jij gaat uit van een vooroordeel,’ riep César uit, ‘je verklaart de kwestie op voorhand beslecht. Jij zegt: “Er is goed en kwaad”.’

‘En zijn die er dan niet?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Dus als ze jou zouden vragen om een oordeel uit te spreken, zou je geen verschil zien tussen Don Juan Tenorio en Sint-Franciscus van Assisi?’

‘Misschien genoot de heilige wel meer, was hij de wellusteling.’

‘Wat een onzin!’

‘Nee, want het genot is het resultaat, niet de manier waarop het verkregen wordt. Wat ze een leven vol genot noemen, vind ik een saai leven.’

‘Dat vind ik ook, voor zover ik er iets van kan zeggen,’ beaamde ik.

‘Ik zie het leven in het algemeen,’ ging hij voort, ‘als duister en troebel, zonder bekoring.’

‘Dus u plaatst de duivel niet in het leven, want het leven heeft voor u tweeën geen bekoring. Waar plaatst u hem dan?’

‘Nergens, denk ik,’ antwoordde César; ‘de duivel is een dom verzinsel...’

Schemering

De schemering viel.

‘Het is fris hier bij de rivier,’ zei ik. ‘Laten we naar binnen gaan.’

We liepen een hellend pad op, tussen perenbomen door, en we arriveerden bij het huis. In de verte klonk het geluid van de klokjes van de postkoets, er brandde een lantaarn, die voorbijkwam en daarna verdween tussen de bomen.

‘Wat zonde om meer van het leven te vragen dan het kan

geven!' riep Laura plotseling uit. 'De hemel, de zon, met elkaar van gedachten wisselen, de liefde, de vrije natuur, kunst... om dat allemaal te zien als iets vervelends waar je met alle geweld uit moet breken om het genoeg te smaken niet te merken dat je leeft.'

'Merken dat je leeft is onaangenaam,' reageerde haar broer.

'En waarom dan?'

'Dat ligt toch voor de hand! Omdat het leven geen idylle is, om het zacht uit te drukken. We moorden, vernietigen alles om ons heen, en we bereiken alleen iets door onze vijanden uit te schakelen. We zijn voortdurend aan het vechten.'

'Ik zie niemand vechten. Vroeger, toen de mensen nog wilden waren misschien wel... Maar nu!'

'Het is nu niet anders. Het enige verschil is dat het vuistgevecht verruild is voor het intellectuele en het sociale gevecht. Het is duidelijk dat de mens tegenwoordig niet in de velden hoeft te gaan jagen op stieren of everzwijnen: hij treft hun dode lichamen aan bij de slager. De moderne burger hoeft zijn rivaal ook niet om zeep te helpen om hem te overwinnen; tegenwoordig overwin je je vijand in de rechtbank, in de fabriek, op de redactie, in het laboratorium... Het gevecht is even verbeterd en gewelddadig als in het hart van het oerwoud, alleen is het hier killer en beschaafder.'

'Ik geloof er niks van, je kunt me niet overtuigen.'

Laura plukte een takje van een wilde rozenstruik met witte bloemen en prikte het op haar borst.

'Goed, César, laten we teruggaan naar het hotel,' zei ze, 'het is al laat.'

'Ik loop even met u mee,' zei ik.

We liepen de straatweg op. De avondhemel was helder en vulde zich met sterren. Laura neuriede Napolitaanse

liedjes. We liepen even zonder iets te zeggen, kijkend naar Jupiter, die prachtig straalde.

‘En bent u overtuigd van uw triomf?’ vroeg ik plotseling aan César.

‘Ja; ik voel me vooral geroepen om een instrument te zijn. Als ik triomfeer, zal ik een groot man zijn; als ik faal, zullen degenen die me kennen zeggen: “Hij was een schurk, hij was een bandiet.” Of misschien zullen ze zeggen dat ik een arme drommel was, want mannen die de ambitie hebben sterk te zijn, krijgen nooit een onbevooroordeeld grafschrift.’

‘En wat zou u bewerkstelligen als u triomfeert?’

‘Een paar dingen waar u van droomt. Hoe ik dat zou doen? Ik zou de bonzen uitschakelen, een einde maken aan de macht van de rijken, de bourgeoisie onderwerpen... Ik zou het land aan de boeren geven, ik zou afgevaardigden naar de gewesten sturen om hygiëne af te dwingen, en mijn dictatuur zou het netwerk van de religie, het bezit en de theocratie verscheuren...’

‘Wat een dwazen!’ mompelde Laura.

‘Mijn zus gelooft niet in mij,’ riep César glimlachend uit.

‘Jawel, *bambino*,’ verweerde zij zich. ‘Ik geloof heus wel in jou. Maar waarom moet je toch zulke idiote ambities hebben?’

We naderden het kuuroord en toen we ervoor stonden, namen we afscheid.

Laura vertrok de volgende dag naar Biarritz en César naar Madrid.

We drukten elkaar innig de hand.

‘Tot ziens!’

‘Tot ziens, dokter!’

‘Veel succes!’

Ze begaven zich naar het kuuroord en ik keerde naar huis terug over de straatweg, jaloers op de daadkracht van die man, die zich klaarmaakte voor de strijd om een ideaal.

En ik dacht met weemoed aan het monotone leven in het dorp.

EERSTE DEEL

ROME

I
EXPRESTREIN PARIJS-VENTIMIGLIA

Marseille!

De sneltrein Parijs-Ventimiglia, van de Grote Europese Exprestreinen, was even gestopt in Marseille.

Het was een uur of zeven 's ochtends op een winterdag. De extreem lange wagons, met hun schuine ramen, dropen aan alle kanten; de locomotief pufte uit van de reis, en er sijpelden zwarte druppels tussen de vouwen van de balgen die als grote accordeons de wagons verbonden.

De rails glommen, kruisten elkaar en liepen weg totdat ze uit het zicht verdwenen. De raampjes van de trein waren dicht; op het station heerste stilte; af en toe klonk een hevige hamerslag op de assen; hier en daar werd een gordijn opgetrokken, en achter het beslagen glas verscheen een ongekamd vrouwenhoofd.

In de restauratiewagen dekte de kelner de tafels voor het ontbijt; twee of drie heren, gehuld in overjassen en met hun petten diep over de oren getrokken, zaten te gapen aan de tafels die dicht bij de ramen stonden.

Aan een van de tafeltjes achter in de wagon zaten Laura en César.

‘Heb je geslapen, zus?’ vroeg hij.

‘Ik wel. Uitstekend. En jij?’

‘Ik niet. Ik kan niet slapen in de trein.’

‘Dat is je aan te zien.’

‘Ik zie er zeker slecht uit, of niet?’ César bekeek zichzelf in de ruiten van de wagon. ‘Ik ben inderdaad belachelijk bleek.’

‘Het weer is ook verschrikkelijk,’ voegde zij eraan toe.

Toen broer en zus uit Parijs vertrokken, vroor het en de hemel was zwaarbewolkt. 's Nachts was het stervenskoud.

Je kon je hoofd niet uit het raam steken; regen, sneeuw en een razende wind geselden de trein.

‘Dat wordt wel anders als we in de buurt komen van de Middellandse Zee,’ had Laura gezegd.

Dat bleek niet zo te zijn; ze waren vlak bij de zee en het was nog steeds ijskoud en de lucht was betrokken.

‘Che bellezza!’

De trein zette zich weer in beweging, achter de ochtendmist ontwaarde men de huizen van Marseille, de Middellandse Zee doemde groenig en wittig op, en het land was overdekt met rijp.

‘Wat een afschuwelijk weer!’ riep Laura rillend uit. ‘De kou wordt steeds venijniger.’

De kelner kwam langs en serveerde twee grote koppen koffie met melk. Laura trok haar handschoenen uit en nam de hete kop tussen haar witte handen.

‘O, wat lekker!’ zei ze.

César begon het kokend hete vocht op te sloppen.

‘Ik snap niet hoe je dat kunt. Het is gloeiend heet.’

‘Daar word je lekker warm van,’ antwoordde César achtteloos.

Laura begon haar koffie op te lepelen. Op dat moment kwamen er een lange, blonde heer en een jonge, knappe dame binnen, de een nog eleganter dan de ander. De man groette Laura ceremonieel.

‘Wie is dat?’ vroeg César.

‘Het is de tweede zoon van Lord Marchmont, die getrouwd is met een steenrijke Amerikaanse.’

‘Heb je hem in Rome leren kennen?’

‘Nee. Ik heb hem vorig jaar in Florence ontmoet, en hij maakte me nogal vrijmoedig het hof.’

‘Ja, hij kan zijn ogen niet van je afhouden.’

‘Hij is in staat om te denken dat jij en ik iets met elkaar hebben.’

‘Dat zou kunnen. En zij is een schitterende vrouw.’

‘Nou en of! Ze is beeldschoon. Bijna te knap. Ze heeft geen karakter, je kunt niet merken waar ze vandaan komt.’

‘Ze lijken niet erg dol op elkaar.’

‘Nee, ze kunnen het niet met elkaar vinden. Goed, reken jij even af, dan kunnen we weg. Het wordt steeds drukker.’

Laura stond op en daarna César. Het geluid van haar zijden onderrok trok de aandacht van de reizigers, die haar met bewondering opnamen.

‘Ik geloof dat die mensen jaloers op me zijn,’ zei César filosofisch.

‘Dat zou heel goed kunnen, *bambino*,’ antwoordde zij lachend.

Ze gingen hun coupé binnen. De trein reed op hoge snelheid langs de kust. De groenige zee en de loden hemel strekten zich uit tot aan de horizon. In Toulon was het nog steeds slecht weer; een stukje verder kwam de zon bleek te voorschijn tussen de mist, omgeven door een gelige halo; de mist trok spoedig op en de stralende zon verlichtte het met sneeuw overdekte land.

‘O! *Che bellezza!*’ riep Laura uit.

De compacte, smetteloze sneeuw zou voorlopig blijven liggen. De wijnstokken verscheurden deze witte deken symmetrisch als zwermen raven neergestrekten op het land; de pijnbomen hieven hun ronde kruin op, en de droge en smalle cipressen staken koolzwart af tegen de witte vlakte.

Toen ze langs Hyères reden, zwenkte de trein van de kust af en sloeg hij het binnenland in, en een tijdje lang zagen ze dreigende, besneeuwde bergen en de zon verdween achter de wolken; maar toen hij via Saint-Raphaël weer uitkwam bij de kust, verscheen de Middellandse Zee, als ware het een theatereffect, blauw, zonovergoten, vol glinstering. De

hemel strekte zich stralend uit boven de zee, zonder wolken, zonder nevel.

‘Wat mooi! Wat prachtig!’ riep Laura opnieuw uit terwijl ze het landschap verrukt aanschouwde. ‘Wat zijn deze zonnige streken toch gezegend!’

‘Het enige bezwaar is dat de mensen die er leven een beetje lui zijn,’ zei César.

‘Pf!’

De lucht was zachter geworden; op de zeespiegel strekten zich meanders van zilverkleurig schuim uit, gevormd door het slaan van de golven; de weerkaatsing van de zon op het woelige water veroorzaakte fonkelingen en stralen, vlammeende zwaarden die pijn deden aan de ogen.

De trein leek vrolijk te ploffen toen hij gestreeld werd door de zachte en verkwikkende lucht; de palmen van Cannes doemden op als een geluksbelofte en de Côte d’Azur begon haar heldere en schitterende schoonheid tentoon te spreiden.

César had genoeg van al dat licht en hij haalde een boek te voorschijn: *Manuel du spéculateur à la Bourse* van Proudhon, en hij begon aandachtig te lezen en passages te onderstrepen die hem interessant leken.

De Engelsman en zijn vrouw

Als Laura niet het landschap aanschouwde, keek ze naar de mensen die heen en weer liepen in het gangpad.

‘De Engelsman staat op de loer,’ merkte Laura op.

‘Welke Engelsman?’ vroeg César.

‘De zoon van de lord.’

‘O ja!’

César las verder en Laura keek weer naar het landschap, dat langs het raampje voorbij schoot. Na een tijdje riep de reizigster uit:

‘Goeie genade, wat een lelijke dingen!’

‘Wat?’

‘Die oorlogsschepen.’

César keek naar wat zijn zuster aanwees. Aan een rede lagen in het volle licht twee zwarte oorlogsbodems, vol met kanonslopen.

‘Zo zouden we in het leven moeten staan, tot de tanden gewapend,’ riep César uit.

‘Waarom?’ vroeg Laura.

‘Omdat het leven hard is en je moet net zo hard zijn om te triomferen.’

‘En jij vindt jezelf niet hard genoeg?’

‘Nee.’

‘Ik denk anders van wel. Jij bent zoals die ruige en spitse rotsen in de branding, en ik als de zee... Ze weren me af en ik kom terug.’

‘Misschien kan het je eigenlijk allemaal niets schelen.’

‘O, *bambino!*’ riep Laura uit, en ze nam Césars hand met ironische tederheid. ‘Je bent ook altijd zo wreed tegen je mama.’

César schoot in de lach en hield Laura met beide handen vast.

‘De Engelsman kijkt bedroefd onze kant op,’ zei hij. ‘Hij denkt niet dat ik je broer ben.’

‘Doe de deur open, ik zal zeggen dat hij binnen moet komen.’

Dat deed César en Laura nodigde de jonge Engelsman uit binnen te komen.

‘Mijn broer César,’ zei ze om hem voor te stellen. ‘Archibald Marchmont.’

De twee mannen groetten elkaar en Marchmont zei in het Frans tegen Laura:

‘U bent heel wreed, markiezin.’

‘Waarom?’

‘Omdat u wegloopt voor uw bewonderaars en voor de

mensen die van u houden. Mijn vrouw hoopte dat ik u aan haar zou voorstellen. Zal ik haar laten komen?’

‘O, nee! Doet u geen moeite. Ik ga wel naar haar toe.’

‘Geen sprake van. Eén moment.’

Marchmont ging het gangpad op en stelde zijn vrouw voor aan Laura en César.

Er ontspoon zich een geanimeerd gesprek, onderbroken door vreugdekreten van Laura als ze weer een bewonderenswaardig plekje aan de Côte d’Azur passeerden.

‘U bent een echte Latijnse, markiezin,’ zei Marchmont.

‘Op en top. Dit is onze zee. Ik ben er elke keer weer verrukt van.’

‘Blijft u in Nice?’

‘Nee, mijn broer en ik gaan naar Rome.’

‘Maar het is nu heerlijk in Nice...’

‘Ja, dat is waar; maar we hadden ons voorgenomen naar Rome te gaan om onze oom de kardinaal te bezoeken.’

De Engelsman trok een misnoegd gezicht, dat niet onopgemerkt bleef door zijn vrouw en Laura. Toen ze in Nice aankwamen, stapten de Engelsman en de Amerikaanse uit, nadat ze beloofd hadden binnen een paar dagen naar Rome te komen.

Laura en César bleven alleen achter en ze spraken over hun reisgenoten. Volgens Laura kon het echtpaar niet goed met elkaar overweg en gingen ze scheiden.

In Italië

In de loop van de middag kwamen ze aan in Ventimiglia, waar ze moesten overstappen.

‘Zijn we al in Italië?’ vroeg César.

‘Ja.’

‘Het gaat er hier ordelozer aan toe dan in Frankrijk, zo te zien.’